

Alkalom **Antall József Politikai Akadémia**
Helyszín **Pesti Vármegye Háza**
Időpont **1996. április 11.**
Előadó **Szabad György**

Szerkesztette **Lesti Árpád**
Jegyzetekkel ellátta **Grósz András**
Korrektúra **Palkó Katalin**

antalljosef.hu

SZABAD GYÖRGY

25

ANTALL JÓZSEF, A JOBBKÖZÉP POLITIKUSA

Négy esztendővel ezelőtt jutott nekem az a lehetőség, hogy kivételes alkalommal üdvözölhettem születésnapján Antall Józsefet. Bízunk benne, hogy sok-sok születésnapon ünnepelhetjük őt, együtt, reményeinket beteljesítve, folytatva a megkezdettet, haladva előre.

Akkor fogalmaztam meg egy olyan mondatot, amit azóta többen is visszaidéztek Antall Józseffel kapcsolatban. Azt találtam mondani, hogy ő nem fényleni akar, hanem világítani. S ezzel nem egyszerűen csak, sokak hiúságához mérten, valóban példaadó szerénységére akartam utalni, hanem arra, ahogy ő feladatait felfogta, és ahogy a választott tisztségéből fakadó kötelezettségeknek szolgálatként – miként mondani szokta volt – eleget kíván tenni, rávilágítani a célokra, hogy értelmet kapjon az a sok erőfeszítés, amit ő s az őt követők kifejtettek, kifejtteni akartak. Ha visszatekintünk az általa megjelölt célokra, megállapíthatjuk, hogy a legfontosabb célok jól megjelölt, helyesen megjelölt célok voltak, amelyek vagy egészben, vagy részben teljesültek is, s hogy vagyunk – legalább úgy, ahogy vagyunk –, az nem kevésbé ennek köszönhető.

Nem időrendben, talán csak a dolgok belső kapcsolatának rendjében hadd utaljak mindenekelőtt arra, hogy a függés fél évszázada után hogyan tűzte célul Magyarország függetlenségének kivívását és biztosítását,

amelyben – mint a többiekben is, amiket felsorolni szeretnék – oroszán-része volt. Főszerepet játszott abban, hogy kiszakadtunk egy kényszerközösségből, egy függési rendszerből, hogy elindulhattunk tépetten és súlyos múltbeli terheket hurcolva egy szabadságra érdemes népnek az útján. Mégpedig olyan közösség felé, amelyhez tartoztunk, az Európai Közösség irányába, olyan közösség felé, amelyből nem mi szakadtunk ki, hanem amelyből erőszakkal kitéptek bennünket. S hogy ezen az úton nagyot tudtunk lépni, hogy nem csak visszavívtuk örökségünk jelentős részét, hanem lehet, hogy csak gázló kövekként, de olyan alapot teremtettünk magunknak, amelyben az átkelésben megakadályozhatnak itt egy időre bennünket, nehezhíthetik utunkat, de fel nem tartóztathatnak. Antall József a független Magyarországot az európai családgyesítésre készítette fel, amelynek nem tékozló fiúként, hanem hazatérőként lehetünk és leszünk részesei. S Antall József nemcsak egyik főszereplője volt, hanem a legfőbb szereplője annak, hogy Magyarországon a diktatúrával szakítani tudtunk. Hogy meg kellett hátrálnia a sokfejű sárkánynak. Hogy vissza kellett hátrálnia a poklos mélységekbe. Hogy elragadtuk tőle talán, és reményünk szerint örökre, a reménytelenségnek és a félelemkeltésnek a szörnyű fegyverét. Hogy ráébredtettük önmagunkat, nemzedékünk nagy részét s biztos vagyok benne, hogy az utánunk következőket, hogy a gonosz hatalma a tőle való félelmünkön nyugszik. És ha merünk bátrak lenni, ha merünk Antall József módjára kopogó cipővel végigmenni a Kreml folyosóján¹, s aztán a száz rendjellel díszített, de talán terhelt hatalmasságoknak odamondani, hogy nem mi választottuk a Varsói Szerződéshez² tartozást, hogy mi nem önként léptünk be egy katonai paktumba. Ha tudatosan továbbörökítjük Antall Józseféknak ezt a bátor tettét és lépését – Für Lajossal³ együtt lépte meg ezt a percet –, ha merünk a szükséges mértékig, de nem egy fél lépéssel errébb, hanem pontosan addig, bátrak maradni, akkor ez az örökség sem vész el.

Antall József, aki tanult és arra is tanított bennünket, hogy az óráinkat a nagy világegyetem órájához kell igazítanunk és nem választhatjuk az anakronisztikus megoldásokat – hogy menjük vissza valahogy 1946–47-re, mondjuk, a gazdaságban, mondjuk, a társadalmi viszonyokban, mert az

¹ A szerző Antall József kiemelkedő szerepére utal a Varsói Szerződés megszüntetésében, amikor a szervezet politikai tanácskozó testületének 1990. júniusi, Moszkvában tartott ülésén a miniszterelnök a VSZ működésének felülvizsgálatát javasolta.

² Varsói Szerződés (VSZ): a Szovjetunió vezetésével működő, 1955-ben alakult, a közép-kelet-európai kommunista/állam szocialista országokat tömörítő katonai-védelmi szövetség.

³ Für Lajos (1930–2013) történész, politikus, az MDF alapító tagja, az Antall- és a Boross-kormány honvédelmi minisztere, az MDF elnöke (1994–1996)

⁴ Erhard, Ludwig (1897–1977) német politikus, gazdasági miniszter, kancellár (1963–1966)

⁵ Christlich Demokratische Union Deutschlands (CDU), Kereszténydemokrata Unió: 1945-ben alapított német jobbközép, konzervatív néppárt, 2005 óta Angela Merkel kancellár vezetésével kormánypárt.

⁶ Csaba vezér: a hagyomány szerint Attila hun király fia, a székelyek legendás királya. A magyar és a székely eredettörténet részben hozzá kötődik.

⁷ Kossuth Lajos (1802–1894) ügyvéd, politikus, a Batthyány-kormány pénzügyminisztere, a Honvédelmi Bizottmány elnöke (1848), Magyarország kormányzó-elnöke (1849)

⁸ Kossuth Lajos gondolatát lásd: <http://mek.niif.hu/04800/04882/html/szabadku0065.html> (Letöltés: 2016. január 3.)

⁹ Ellenzéki Kerekasztal (EKA): 1989. március 22-én a Független Jogász Fórum kezdeményezésére alakult meg, lényegében az államszocialista rendszerrel szemben álló ellenzéki pártok és szervezetek egyeztető fóruma volt.

anakronizmus lenne és megbuktatna bennünket –, hanem próbáljunk tanulni azoktól, akiknek ugyancsak nagyot kellett lépni, hogy a lemaradásukat behozzák. Tanuljunk, mondjuk, a szociális piacgazdaságot hirdető Erhard professzortól⁴ és annak a CDU⁵ által végrehajtott sikeres manőveréről, hogy túl lehet jutni az idejétmúlton, és nem úgy, hogy a fantáziánk lódít fel bennünket Csaba vezér⁶ elképzelt mondabeli útjára, hanem tanulva, amit tanulnunk kell közgazdaságból, modern technikából, tanulva azokból az óriási eredményekből és a fejlődésből, amit a nyugati, illetve az euro-atlanti keretben kifejteni tudott. Biztos irányba haladjunk előre úgy, ahogy a Kossuth⁷-idézet is szól: „[...] a törpe, ha óriásnak vállaira lép, nagyobb lesz és messzebb lát, mint az óriás maga, mi is bár elmaradott nemzet, fölhasználva más nemzetek tapasztalatait, ne kövessük azokat mindenben, hanem igyekezzünk túl szárnyalni hibáikon.”⁸

Antall Józsefnek volt ereje és bátorsága, hogy a népszerűbb változatokkal szemben nem a demagógia kínálta, a populizmus követelte, mindent visszafordító megoldással szerezzen talmi dicsőséget magának, pártjának, kormányának, hanem ebből az örökségből is, és ezekből a tanulságokból próbált és tudott alapot vetni, olyan alapot, amely meghozta azt, amit reméljük, akik nem értik a nagy összefüggéseket sem fognak tudni elpazarolni. S Antall József annyi minden más mellett nagyon világosan érvelt amellest és lett tényezője az Ellenzéki Keresztasztal⁹ alkotmány albizottságában, majd a pártközi tárgyalásokon és a választási menetben, aztán pedig a miniszterelnöki székben, hogy Magyarországnak a diktatúrák világa után vissza kell térni – s mint annyiszor hivatkozott rá – az 1848-as alapok tovább épített változataira. Az alkotmányos, parlamentáris demokráciához, amely egyedül képes lehet arra, hogy ezt a politikai tudat szintjében annyira megroppantott nemzetet a nyugati országok politikai sikerágazatának útjára vezesse, a parlamentarizmusnak a veszteséget ismerő, billenést ismerő, de végül is az eredőt felfelé alakító útjára. De tudta, hogy ez nem jámbor óhajként születhet meg, hanem ennek feltételei vannak, olyan értelemben, hogy a kormányzatnak, ha sikerült a kormánykereket megragadni, úgy kell dolgoznia, hogy intézmények szülessenek, amelyek nem csak a jó sorsban működnek, hanem a balsors idején is az átvészélést segítik.

Antall Józsefnek szerepe volt abban, hogy kiépült a magyar parlamentarizmus új rendszere, sok régít az alapokban magához ölelve. Hogy kiépült egy korszerű államigazgatási intézményrendszer, és abban is, hogy az alkotmányosságnak olyan biztosítékai születtek – s ki mondhatná, hogy nem igazolta őt is munkatársaival együtt a valóság –, hogy a balsors viszonyai között az átmentett alkotmányos intézmények, így például a sokak által jelentőségében meg nem értett, akkor sem megértett Alkotmánybíróság stabilan fennmaradtak. Antall József tudta, hogy mit jelenthet egy nemzet életében az alapok megvédelmzése. Magyarországon a politikai tudat szintje alacsony volt, s ezt Antall József nagyon jól ismerte, de számára ez nem egyszerűen felismerést jelentett, hanem feladatot. Hogyan lehet a rendelkezésre álló – s abban a körben, ahol teljesen őszinte lehetett, gyakran mondta keserűen –, feltehetően rövid időben ezt a tudatszintet emelni. Gondoljunk csak vissza, mennyi erőfeszítés történt annak érdekében, hogy amennyire lehet, amennyire az erők engedik, az adott viszonyok között érhetővé váljanak a teendők, a helyzet, és ezáltal a helyzettudat és a veszélytudat is erősödjön. Gondoljunk csak vissza, hányszor figyelmeztetett Antall József arra, hogy a keleti veszély nem múlt el, hogy a Nyugat tele van illúziókkal és naivitással. Nálunk bizony dolgozik – pedig nehéz is volt akkor felmérni, hogy milyen alaposan dolgozik – a restaurációs igény, a demagógia az egyik szélen és a másik szélen.

Antall József eszmevilágában valóban a meghatározó az volt, amit akkor és azóta is joggal idézhet a valóban szakszerű politológia. Ő az eszmei célokat a jobbközép eszmei cél csokrából emelte ki. Ő azokat látta meghatározónak, de óriási tévedés volt és lett, hogy egyesek ezt úgy értelmezték, hogy Antall József egyszerűen jobboldaliságot ajánlott. Antall József nagyon világosan látta, hogy a magyar köztudatban, a magyar választópolgárok nagy tömegeinél milyen vonzó a közép követelménye. Antall József nem véletlenül hangsúlyozta ezt nagy erővel, ezért érdemes nem kiragadottan, hanem nagyon fontos pontokról idéznünk őt – 1989. március 11-én, a Magyar Demokrata Fórum¹⁰ első országos gyűlésén elhangzottakból kevesen szokták idézni az akkori Antall Józsefet: „[...] ha nem tudjuk összefogni

¹⁰ Magyar Demokrata Fórum (MDF): 1987-ben alakult politikai mozgalom, amely 1989 és 2011 között ezen a néven pártként működött; 1990 és 2010 között folyamatos parlamenti jelenléte, 1990 és 1994, majd 1998 és 2002 között kormánypárt is.

¹¹ Eötvös József (1813–1871) jogász, író, politikus. A Batthyány-, majd az Andrássy-kormány vallás- és közoktatásügyi minisztere.

¹² *Az MDF legyen középpárt!* In: Modell és Valóság II., Budapest, Athenaeum Nyomda Rt., 1994. 11. p.

¹³ *A választás „előestéjén.”* In: Modell és Valóság II., Budapest, Athenaeum Nyomda Rt., 1994. 34. p.

¹⁴ Erre utalt Antall József a Pesti Hírlapnak 1993. január 22-én adott interjújában is. *Az MDF egységéért.* In: Modell és Valóság II., Budapest, Athenaeum Nyomda Rt., 1994. 511. p.

a népi-nemzeti mozgalom, a polgári demokrácia és agrárdemokrácia középfelé húzó erőit a kereszténydemokráciában megnyilvánuló világnézeti indíttatású irányzatokkal, akkor érdemtelenek leszünk a világ és utódaink megbecsülésére. Fogadjuk meg Eötvös József¹¹ intelmét, a demokráciát nem kimondani, hanem organizálni kell.”¹² S amikor 1990 tavaszán, a választások nagy hullámverése idején egy kérdésre összegezni akarta, hogy milyen jellegű az a párt, amit ő reménye szerint győzelemre visz, akkor azt mondotta: „Európai értelemben vett középpárt vagyunk [...]”.¹³ Amikor pedig megindult az a támadás, amely magának Antall Józsefnek a politikáját kérdőjelezte meg azzal, hogy nem elég jobboldali, még következetesebben kell jobboldalinak lenni, akkor Antall József így beszélt: „A Magyar Demokrata Fórumot alkotó nagy többség a középért jelenti [...] Nekünk az a dolgunk, hogy olyan politikát folytassunk, mely nem ad tápot szélsőséges eszméknek. Az a dolgunk, hogy az ország kormányrúdját középen tartsuk.”¹⁴ Az idézetek és az iránymutatás egyértelmű. Antall József a jobbközép politikusa volt, de a jobbközépnek olyan politikusa, aki világosan látta, hogy az alacsony politikai tudatú országban egy kis hányad áll szélsőjobbon, egy kis hányad áll szélsőbalon, egy jelentős vonulat áll jobboldalon, egy jelentős vonulat áll baloldalon, de a túlnyomó többség bizony középen áll. A maga eszmeiségével arra törekedett, hogy nem ő viszi át a maga eszméit, cseréli föl valamilyen közép-vonulat eszméire, hanem a közép számára teszi érhetővé, vonzóvá, megragadhatóvá azokat az eszméket, amelyeket a politológia precízen valóban a jobbközép eszméinek mond. Akik ezt nem értették meg, akik nem engedték, hogy Antall József egyensúlyozzon, hanem azt követelték, hogy egy vagy két százalék miatt, amelyik hangosan jobbra vonult, az egész párt helyezze át a súlypontját, azok tették roppant nehezzé Antall József célirányos, a közepet, ahol a nagy tömegek voltak, meghódítani akaró politikáját. Erről ma világosan kell tudnunk beszélni. Antall József egyetlen olyan eszméről se mondott le, amit hirdetett, de a nemzeti törekvéseket a demokratikus célokkal párosítani akarta. A valláserkölcsei követelményeket a szociális piacgazdaság fejlődési követelményeivel társítani akarta. Szemben állt azzal, akik vagy az egyik, vagy a másik szélsőség irányába megpróbáltak tartalmatlan

frázisokkal irányváltoztatást előidézni. Antall József egyensúlyt tartó politikus kívánt lenni és tudott is egyensúlyozni, de nagyon nagy nehézségeket okozott számára, hogy minden olyan megnyilatkozását, amiben a közép fontosságáról és meghódításának szükségességéről beszélt, megpróbálták kiforgatni valójából. Akinek történelmi látása van, az tudja, hogy Magyarországon sikeres nemzeti és demokratikus politikát úgy képviselni, hogy a középnek, a felkészületlen – ha tetszik a fazék két füle közé tekintő és nem a saját két füle közül eszméket merítő – tömegnek csak akkor lehet jó irányt szabni, ha világossá tesszük számára, hogy az egyensúly biztosítása a nemzet felemelésének biztos útja. Nem szabad, s ő ezt nagyon jól tudta, a felosztandó politikai tortának egyetlen szeletére húzódni, minden erőnek a jobbközép szeletre és hagyni, hogy a középen lévő óriási részt mások tekintsék szabad prédának, olcsó frázisokkal.

Antall József működésében a függetlenségnek, a parlamentáris demokráciának, a gazdasági felemelkedésnek, a jogállamiságnak a programja olyan program volt, amelynek a megvalósítási útját is jól gondolta meg. Az idő nem adta meg számára, hogy végigharcolja a harcot, amit a nemzet felemeléséért kívánt végbe vinni. Úgy gondolom, amikor rá emlékezünk, akkor tudnunk kell, hogy lelki, erkölcsi és szellemi ereje felkészülté tette erre a harcra. Nem perlekedhetünk azzal, aki a fizikai erőt nem biztosította számára. Kívánjuk, hogy aminek alapot vetett, az maradandó alapja legyen a nemzet felépülő örök életkeretének.